

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 Oslo

NOU 2009:18 *Rett til læring* – høringsuttalelse fra Stiftelsen Signo

I Signo har vi lest *Rett til læring* med stor interesse. Utredningen inneholder en gjennomgang og beskrivelse av forhold knyttet til norsk skole. Signos målgrupper representerer noen av de mest sårbare gruppene i skolesystemet, og vi er spesielt opptatt av at deres interesser ivaretas når systemendringer foreslås. Vi ønsker derfor å gi innspill til utredningen og noen av de forslagene som presenteres.

Signo er en ideell stiftelse som sikrer landsdekkende tilbud til døve og døvblinde og gir i dag tilbud til 780 døve og rundt 180 døvblinde. Det er stor bredde i tjenestetilbudet som blant annet omfatter undervisning i grunnskole, videregående skole og voksenopplæring, bo- og omsorgstilbud, kultur- og fritidstilbud samt ulike tjenester knyttet til arbeid. Signo har også utadrettet virksomhet som utredning, kurs, rådgivning og veiledning og deltar i internasjonale nettverk og bistandssamarbeid.

AKS (Andebu Kompetanse- og Skolesenter) er en av Signos ni virksomheter. AKS er et landsdekkende spesialpedagogisk kompetansesenter for hørselshemmede med ulike funksjonshemninger og døvblinde. Etter driftsavtale med Utdanningsdirektoratet, er AKS en del av det statlige spesialpedagogiske støttesystemet (Statped). AKS gir opplæring i grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring både på hel og deltidsbasis. Kompetansesenteret yter også utadrettede tjenester og driver utviklingsarbeid knyttet til sine målgrupper.

Signo vil framheve følgende punkter i vår høringsuttalelse:

- Fortsatt skoledrift ved AKS er vesentlig for våre målgrupper
- Godkjenning for skoledrift ved AKS foreligger
- Viktigheten av å opprettholde kompetansesentervirksomheten ved AKS
- Tegnspråklige elever i videregående opplæring må sikres reelle valgmuligheter
- Tilgang til tegnspråklig miljø og tospråklig opplæring må sikres
- Viktigheten av å opprettholde retten til spesialundervisning

Fortsatt skoledrift ved AKS

Signo er svært fornøyd med at Midtlyngutvalget har sett betydningen av fortsatt skoledrift både på grunnskole- og videregående nivå. På videregående nivå har innsøkningen holdt seg stabil de siste to årene, mens den har økt på grunnskolenivå. Elevene ved AKS er flerfunksjonshemmede. I tillegg til hørselstapet har de ulike funksjonshemninger og tilleggsvansker. Dette kan for eksempel være

alvorlig psykisk utviklingshemning, alvorlige atferdsproblemer og/eller fysisk funksjonshemning som cerebral parese. Skolen ved AKS representerer et viktig tilbud for våre elever, og vi mener at det er avgjørende å opprettholde dette landsdekkende skoletilbudet. Elever ved AKS og deres foreldre gir selv klart uttrykk for skolens betydning. I storsamfunnet ellers møter våre målgrupper vanligvis store kommunikasjonsbarrierer. Å være inkludert handler i vesentlig grad om å være en del av et miljø med felles kommunikasjonskode og om å føle seg som en del av et sosialt fellesskap. Med en slik plattform, vil den enkelte også lettere kunne møte og delta i storsamfunnet på en trygg og god måte. Slik sett representerer elevene ved AKS en gruppe som tydeliggjør kompleksiteten i inkluderingsbegrepet. Som elever ved AKS opplever mange at de for første gang føler seg inkludert.

Skolestatus

Midtlyngutvalget gir uttrykk for at skolen ved AKS bør få sin godkjenning og finansiering i privatskoleloven og foreslår at skolen søkes godkjent i denne loven i stedet for gjennom særavtale. Til grunn for dette forslaget ligger en forutsetning om at AKS mangler godkjenning for skoledriften. Denne forutsetningen er uriktig. Før avtaleinngåelsen om drift som kompetansesenter lå det en godkjenning etter privatskoleloven, og ved avtaleinngåelsen i 1994 ble det fastslått at godkjenningen består ved eventuelt avtaleopphør. Avtalen fra 1994 fastslår i pkt 2, avsnitt 2 at AKS, Hjemmet for Døves undervisningstilbud omfatter opplæring på grunnskolens og videregående opplærings nivå. Det er derfor grunnlag for å drive skolen videre innenfor rammen av dagens avtale og struktur.

Utvalgets oppfatning av at AKS bør bli godkjent som privat skole på ny og dermed også motta tilskudd etter privatskoleloven bygger også på en uriktig forutsetning som vi mener ikke er grunnet i kunnskap om den dialog som var da endringene ble gjennomført og en gjennomtenkt forståelse av vår situasjon og privatskoleloven slik den er i dag. Noen av de forhold som gjelder vår virksomhet, kan vanskelig tilpasses dagens lov og noen av dem er det umulig å få godkjenning for etter dagens privatskolelov.

Utadrettede tjenester og FoU-arbeid

AKS yter i dag utadrettede tjenester overfor hørselshemmede barn, unge og voksne med ulike funksjonshemninger som har valgt et skoleløp i bostedsskole. De utadrettede tjenestene omfatter bl.a tverrfaglige utredninger, veiledning og rådgivning. I tillegg har AKS en omfattende kursvirksomhet rettet mot både foreldre og fagpersoner. Om disse tjenestene uttales det i Midtlyngutvalgets innstilling:

”Dersom de to skolene godkjennes etter privatskoleloven, må det tas stilling til skolenes utadrettede virksomhet. Denne kan enten fortsatt ivaretas av skolene etter særskilt avtale med og finansiering av direktoratet, eller overtas av aktuelle spesialpedagogiske regionsentre.”

NOU 2009:18 s.185

Signo vil påpeke viktigheten av at tilbudet om utadrettede tjenester videreføres. AKS ulike tjenester bygger i stor grad på hverandre og utgjør en faglig helhet. Skoledriften ved AKS kan vanskelig ses uavhengig av kompetansesentervirksomheten, og vi mener at en eventuell nedbygging av denne virksomheten vil innebære en sterk svekkelse av skoletilbudet. Da AKS ble etablert som kompetansesenter i 1993 hadde man allerede bygget opp kompetanse omkring målgruppen i løpet av tiår som spesialskole. Denne kompetansen er videreutviklet gjennom praksis og utviklingsarbeid.

AKS driver i dag utstrakt kunnskapsformidling blant annet gjennom forelesninger på konferanser og ved ulike utdanningsinstitusjoner, egne kurs og fagsamlinger og bidrag i faglige tidsskrifter.

AKS driver også et ikke ubetydelig FoU-arbeid og frembringer gjennom dette spesialpedagogisk kompetanse om hørselshemmede med ulike funksjonshemninger og døvblinde. Blant annet er AKS det fagmiljøet i landet som har størst kompetanse på mennesker med dobbeltdiansen hørselshemming og autisme og på flerfunksjonshemmede med cochleaimplantat (CI). AKS er trolig også det fagmiljøet som har høyest kompetanse på kombinasjonen tegnspråk, norsk med tegnstøtte og Alternativ og Supplerende Kommunikasjon (ASK). Den kompetansen som AKS har på disse områdene er svært viktig med tanke på å sikre et best mulig tilbud til våre målgrupper i dag, og Signo mener at det er av stor betydning at denne kompetansen også kommer framtidige brukere til gode.

Midtlyngutvalget er opptatt av at man må styrke forskning knyttet til barn, unge og voksne med behov for ekstra tilrettelegging i opplæringen og slår fast at sider ved dette feltet er underforsket (NOU 2009:18 s 206). AKS har spisskompetanse på områder der det foreligger lite FoU-arbeid. Med sin kompetanse og nære tilgang til praksisfeltet, er AKS i front for utvikling av fagfeltet både nasjonalt og internasjonalt. AKS har mye å bidra med på dette området og er en viktig aktør i FoU-arbeid knyttet til sine målgrupper.

AKS unike kompetanse og tjenestetilbud

AKS er et landsdekkende senter. Dette innebærer blant annet at senteret gir høyt spesialiserte tilbud til en lavfrekvent gruppe; hørselshemmede med ulike funksjonshemninger. For at en skal ha mulighet for å utvikle kunnskap om denne gruppen, er det viktig at ett senter møter et forholdsmessig høyt antall elever. Når et menneske har mer enn en alvorlig funksjonshemming, påvirker og forsterker de ulike funksjonshemningene hverandre slik at den totale konsekvensen blir større enn hver av de enkelte funksjonshemningene skulle tilsi. AKS har lang og bred erfaring med målgruppen, og den kompetansen som AKS innehar kan ikke uten videre ivaretas av andre instanser. Det ville også være svært tid- og ressurskrevende å bygge opp tilsvarende kompetanse. I Midtlyngutvalgets innstilling framheves også viktigheten av tverrfaglig og tverretattlig samarbeid, noe AKS har lange tradisjoner for.

AKS er samlokalisert med tre av Signos andre virksomheter; ADb (Andebu Døvblindesenter), Nøkkkelbo og Grantoppen AS. ADb er et hjem for døvblindfødte voksne fra hele landet og et regionalt kompetansesenter for døvblinde. Nøkkkelbo er et tegnspråklig bofellesskap for voksne hørselshemmede med ulike funksjonshemninger og døvblindblitte. Grantoppen AS gir arbeids- og botilbud til døve og døvblinde som trenger det. Senterets elever og ansatte er dermed en del av et større fag- og kommunikasjonsfellesskap samtidig som dette gir svært gode muligheter til ivaretagelse av et livsløpsperspektiv og et helhetlig tilbud. Det er blant annet en rekke kultur- og fritidstilbud rettet mot våre målgrupper. Et annet eksempel er at mange av elevene på AKS har fulgt individuelt tilrettelagt konfirmasjonsundervisning med påfølgende konfirmasjonsgudstjeneste gjennom Signos døveprest. Signos samlede tilbud i Andebu dreier seg ikke bare om utdanning, men i stor grad om livskvalitet. Våre brukere er inkludert i lokalmiljøet i Andebu og er en naturlig del av dette. Det finnes ikke tilsvarende miljøer for våre målgrupper andre steder.

Opplæringsloven §3-9 Tegnspråkopplæring i den videregående skolen

Signo ønsker å komme med innspill til et område som ikke nevnes spesielt i Midtlyngutvalgets innstilling, men som er av betydning for døve elevers videregående opplæring. Signo driver botilbud og sosialpedagogiske tiltak for denne elevgruppen og møter problemstillinger knyttet til døve elevers reelle valgmuligheter. Enkelte døve elever opplever å få problemer med å fullføre videregående skole også ved knutepunktskolene for hørselshemmede. Knutepunktskolene har ulike organisatoriske løsninger. En avgjørende forskjell på de enkelte skolen er bruken av tolk i opplæringen. Noen skoler har ingen tegnspråklige lærere og må basere all opplæringen på bruk av tolk. Andre skoler har tegnspråklige lærere og opplæringen foregår i stor grad på tegnspråk. Antall døve elever ved den enkelte skole varierer også mye. Noen knutepunktskoler er fordelt på flere videregående skoler, slik at en elev kan være eneste døve elev ved skolen.

Døve ungdommer har i følge opplæringsloven *rett til å velge videregående opplæring i og på tegnspråk i et tegnspråklig miljø* eller *rett til å velge å bruke tolk*. En knutepunktskole som bare benytter tolk oppfyller derved ikke kravet om *opplæring i og på tegnspråk i et tegnspråklig miljø* fullt ut. For noen elever fungerer det bra å benytte tolk i undervisningen, og de vil kunne velge en knutepunktskole der det benyttes tolk. Andre elever vil ikke klare å følge undervisningen med tolk, men har behov for opplæring av tegnspråklige lærere – enten døve eller hørende.

Retten til sosialpedagogisk botilbud for døve elever i videregående skole presiseres i Forskrift til opplæringsloven § 19-5 *"Fylkeskommunen sitt økonomiske ansvar for utgifter til opphald"*. Her slås det fast at fylkeskommunen har det økonomiske ansvaret for utgifter til kost og losji for elever som får opplæring etter opplæringsloven § 3-9. Fylkeskommunen har også det økonomiske ansvaret for utgifter til nødvendige sosialpedagogiske tiltak for elever som har behov for hjelp med å finne seg til rette i skole- og fritida, blant annet utgifter til nødvendig miljøpersonale. Fylkeskommunens økonomiske ansvar gjelder elever som er bosatt i fylket, og som må flytte hjemmefra for å få opplæring. Signo mener at en ungdom som bor i et fylke med en knutepunktskole som bare tilbyr tolket opplæring, må sikres rett til å velge opplæring ved en tegnspråklig skole - og omvendt. For at retten til å velge en av disse to ordningene skal være reell, må ungdommene også sikres retten til et sosialpedagogisk tilbud når de må flytte hjemmefra for å få denne opplæringen.

Omorganisering av Statped til regionale flerkompetansesentre

Utvalget foreslår en regionalisering av Statped til fire regionsentre som skal dekke flere fagområder og som forventes å være egnet til å ivareta behovene til brukere med sammensatte vansker og tilfeller der funksjonshemninger opptrer i kombinasjon. Som tidligere beskrevet, har AKS lang og bred erfaring med flerfunksjonshemmede, og den kompetansen som AKS innehar er et viktig supplement til kompetansen ved slike kompetansesentre. For eksempel vil ikke et optimalt tilbud til døvblinde sikres selv om flerkompetansesenteret har både audiopedagoger og synspedagoger. Dette er et eget fagområde som krever spisskompetanse, og at man jevnlig møter en relativt stor andel brukere. Når det gjelder sine målgrupper; hørselshemmede med ulike funksjonshemninger, er den kompetansen AKS innehar avgjørende for å sikre gode tilbud og AKS vil kunne bistå med nødvendig kompetanse.

Midtlyngutvalget peker på manglende koordinering og ansvarsavklaring på det spesialpedagogiske feltet både på statlig og kommunalt nivå. Signo vil si seg enig i at det er behov for opprydding når det gjelder ansvar og oppgavefordeling mellom Statped og andre hjelpeinstanser som PP-tjenesten og habiliteringstjenesten, og at det er behov for samarbeid og samordning av tjenester. Etter Signos mening, kan mange av de svakhetene som utvalget påpeker oppveies gjennom en tydeligere ansvarsfordeling og samordning av tjenester samt ved et økt samarbeid innad i Statped. Signo stiller seg positiv til lovfestingen som utvalget foreslår og tror at dette vil være med på å styrke og tydeliggjøre Statped. Ved en eventuell omorganisering av Statped, blir en sikring av AKS sin rolle desto viktigere i faglig sammenheng.

Avvikling av de statlige døveskolene på grunnskolenivå

Vi ser at utvalget foreslår en avvikling av døveskolene på grunnskolenivå. Døveskolene har tradisjon for å være og er fremdeles et av de sterkeste miljøene for opprettholdelse og utvikling av tegnspråk. Selv om stadig flere døve får CI, innebærer ikke dette at tegnspråk ikke vil være et naturlig valg for en del av dem. Det vil være grupper som av ulike grunner ikke kan nyttiggjøre seg CI, og det vil være grupper som velger en tospråklig tilnærming i et tegnspråklig miljø. Det er viktig at disse gruppene også i framtida sikres tilgang til tospråklig opplæring og tegnspråklige miljøer. Noen vil velge et slikt tilbud på heltid, mens det for en større gruppe vil være naturlig å velge dette i deler av opplæringstiden for å få fullt utbytte av opplæringstilbudet på bostedsskolen. Signo ser med bekymring på forslaget om nedleggelse av døveskolene, fordi man ved dette fjerner viktige tegnspråkmiljøer uten å si noe om hvordan man tenker at dette aspektet skal ivaretas videre. Gjennomføres utvalgets forslag blir AKS rolle som skole og tegnspråkmiljø desto viktigere. Det språk- og kommunikasjonsmiljøet som totalt sett finnes i Signo vil da være av avgjørende betydning for mange.

Rett til spesialundervisning – rett til ekstra tilrettelegging

Signo stiller seg kritisk til forslaget om å erstatte *rett til spesialundervisning* med *rett til ekstra tilrettelegging i opplæringen*. Det framstår uklart når retten til ekstra tilrettelegging inntreffer og hvem den skal gjelde for. Dette gir et stort rom for fortolkning noe som åpner for store variasjoner og ulik praksis. Signo er bekymret for at endringsforslaget vil føre til et svekket skoletilbud for elever som har behov for slike tiltak, spesielt når dette ses i lys av den ressursituasjonen de fleste skoler er i. I utvalgets forslag nedtones også fagdisiplinen spesialpedagogikk, noe som kan gå ut over kvaliteten på arbeidet. Signo mener derfor at den individuelle retten til spesialundervisning bør opprettholdes. Imidlertid kan man vurdere å endre betegnelse til *spesialpedagogisk hjelp* eller *spesialpedagogiske tiltak*. En slik endring signaliserer et behov og en forventning om mer spesialisert kompetanse knyttet til opplæringen og vil styrke rettighetene til de elevene som har behov for slik hjelp.

Med hilsen

Inger Helene Venås
generalsekretær Stiftelsen Signo

Mye å gjøre og noen å gjøre det med

Christer Frydenlund kommer fra Halden og bor i et av Signos botilbud i Sandefjord. Han liker å opptre for andre, og gjør det stadig vekk. Han sterkt tunghørt. Han leser på leppene og bruker tegn i tillegg.

Tekst: Dag Evjenth Foto: Hans Kristian Riise

CHRISTER FORTELLER ROLIG om hva som skjedde da han ble født, om hvordan han ikke fikk puste, holdt på å dø og fikk en slange i nesa. Ikke det at han husker dette selv, men han har fått det forklart i etterkant. Heldigvis klarte hjertet hans å banke videre den gangen. Og nå, 25 år senere, banker det for så mye forskjellig. Blant annet musikk.

Minikonsert med Maximus

Christer spiller både trommer og keyboard. Under åpningen av Signos nye aktivitetssenter og forretning *Vevkroken* spilte han sammen med de andre i *Maximus* for kjente og ukjente publikummere. En opptreden med dette bandet er ingen liten prestasjon, med tanke på at det så å si bare er tilhørerne som kan høre alt som blir spilt. Bandet disker blant annet opp med en god, gammel Elvis-låt. Deretter en sang som i originalen blir sunget av en annen Christer, nemlig Christer Sjögren og Vikingarnas "Leende, guldbruna ögon"

Leende ögon

Gullbrune er de ikke, øynene til Christer, men leende er de utvilsomt. Hvis det er sant at den korteste veien mellom to mennesker er et smil, har han sikkert smittet mange i Andebu med sitt gode humør. Han har dessuten mer enn ett godt øye til Niba, som han traff på døveskolen for mange år siden. I dag er de kjærester og bor i hver sin leilighet i Nøkkkelbos bofellesskap i Hystadveien i Sandefjord, sammen med andre døve som ønsker et mer urbant botilbud fra Signo enn det de har i Andebu.

Hvorfor Andebu?

Christer har gått på AKS. – Før jeg kom til Andebu var jeg alltid trist, kan Christer fortelle. – Jeg ble mye mobbet. Alle trodde jeg hørte, men det gjør jeg jo ikke. På AKS ble jeg aldri mobbet. Aldri! Alle var gode venner og snille mot hverandre. I motsetning til vanlig skole hjemme, forstod han hva de sa på AKS. Christer er klar, Andebu er helt topp!

Mer enn nok å finne på

Hjertet banker for arbeidsplassen også. Hver morgen tar Christer bussen hjemmefra kl. 6.30. Den tar ham til Snekkerverkstedet på Grantoppen AS i Andebu, der han jobber mye av dagen med å kappe ved, male, lage fuglehus og grunder, samt lage krabbekroker for Color Line. Christer har testet ut krabbekrokene selv, men han er ingen ivrig krabbefisker. Det han derimot er interessert i er biler, helst med mye hestekrefter og motorer så kraftige at selv en tunghørt kan lytte til dem. Denne typen biler så han mye til i Halden, hvor han vokste opp. Selv om Christer er ferdig med skolegangen på AKS, benytter han seg fortsatt av flere av Signos tilbud i Vestfold. Han bor på Nøkkkelbo og jobber på Grantoppen AS. Dessuten er han kasserer for Rådsmøtet. Christer er bare ett av mange eksempler på at Signo i Andebu gir et totaltilbud når man har behov for tilrettelagte tjenester.

Christer Frydenlund er hørselshemmet og spiller blant annet keyboard i bandet Maximus sammen med døve og døvblinde

Nøkkkelbo er botilbudet til Signo i Vestfold. Det er tegnspråkmiljøet og menneskene der som gjør at dette er et annerledes botilbud. Det er svært forskjellige mennesker som søker seg dit.

Maximus er en musikkgruppe for døve og døvblinde (!) i Andebu. Det er AKS sin avdeling for voksenoppplæring som driver det populære tilbudet. Under ledelse av Jon Rosslund og Nina Hotvedt blir de ledet ved hjelp av lyspærer med ulike farger. Når den grønne lampen lyser, vet for eksempel Christer at tangentene skal i sving.